WIKIPEDIA

Menneske

Menneske (*Homo sapiens*) er en art med tobeinte primater (Primates) i familien av store aper (Hominidae) og tilhører menneskeslekten (*Homo*).[2][3] Det vitenskapelige navnet kommer fra latin og betyr «det kloke mennesket». Det moderne mennesket er synonym med underarten *H. s. sapiens*, men det kan ha eksistert flere underarter. Disse spørsmålene er imidlertid fortsatt uavklarte. Menneske kan være både primærkonsument, sekundærkonsument, tertiærkonsument og toppkonsument i en næringskjede.

Menneske	
NASA-illustrasjonsbilde	
Vitenskapelig(e) navn:	***Homo sapiens*** L, 1758 *Homo sapiens sapiens*
Norsk(e) navn:	menneske
Biologisk klassifikasjon:	
Rike:	Dyreriket
Rekke:	Ryggstrengdyr
Klasse:	Pattedyr
Orden:	Primater
Overfamilie:	Menneskeaper
Familie:	Store aper
Slekt:	Menneskeslekten
IUCNs rødliste:	
ver 3.1 Utryddet Truet Livskraftig EX EW CR EN VU NT LC	
LC — *Livskraftig*[1]	
Nasjonal rødliste (Norge):	

Innhold

Biologi

Det moderne mennesket har mulighet for å bruke språk på et meget høyt nivå, og har en høyt utviklet hjerne som er i stand til utstrakt abstrakt tenkning og bevissthet. Denne mentale kapasiteten, kombinert med en oppreist kroppsholdning som frigjør dets øvre lemmer til andre aktiviteter enn gange, har gjort mennesket i stand til å bruke verktøy i større grad enn noen annen kjent dyreart. DNA-baserte beviser indikerer at moderne mennesker oppstod i Afrika for omtrent 200 000 år siden.[4] Mennesker befolker nå samtlige kontinenter og har per 2011 en total populasjon på over 7 milliarder individer.[5]

Studiet av mennesket skjer både i naturvitenskapene (humanbiologi), samfunnsvitenskapene (antropologi) og medisin (inkl. psykologi).

LC — *Livskraftig*

Habitat:	terrestrisk
Utbredelse:	global
Underarter:	▪ ? *H. s. denisova* ▪ † *H. s. idaltu* ▪ *H. s. sapiens*

Beskrivelse

Utdypende artikkel: menneskets anatomi

Et voksent menneske har ca. 1,8 m² hud, 32 tenner, ca. 600 muskler, ca. 206 knokler, over 100 ledd, 90 000 km blodårer samt 13 milliarder nerveceller. Mennesket har 4-6 liter blod som inneholder omtrent 25 billioner røde blodlegemer. Hjernen veier gjennomsnittlig 1350 gram. Mennesket har opp til 5 millioner hår, like mange som en sjimpanse eller gorilla. I motsetning til hos dem, er kroppshårene hos menneske tynne og kortvokste, slik at mennesket framstår som nakent i forhold til sine slektninger.

Mennesket er en svært variabel art. Gjennomsnittsvekten på voksne individer varierer mellom 40 kg hos noen tropiske folkeslag til opp mot 70 kg hos enkelte nordlige grupper. Størrelsesforskjellen på kjønnene er omkring 20 %, større enn hos sjimpanse, men mindre enn det vi finner hos gorilla og orangutang.

Med unntak av ryggsøylen og den store hjerneskallen er menneskekroppen lite spesialisert, og likner den vi finner hos de fleste primater.[6] Øynene er foroverrettet. Tannsettet er noe redusert i forhold til primitive pattedyr, og mangler de lange hjørnetennene som er vanlig for øvrige primater. Dette er trolig en tilpasning til å spise mat som må tygges «sideveis», slik som frø og røtter. Fordøyelsessystemet er ganske enkelt og mangler tilpasninger for mer næringsfattig kost slik vi finner det hos gressetere. Som andre primater har mennesket relativt lite spesialiserte lemmer med fem fingre/tær på hver ekstremitet og kragebein.[7] Menneskets føtter er tilpasset til å gå på hele fotsålen (sålegjenger), og mangler tilpasning til klatring slik vi finner hos andre primater.

Evolusjon og systematikk

Biologisk sett utgjør helheten av alle mennesker en art. Denne ga Linné det vitenskapelige navnet *Homo sapiens* (latin: i betydningen «det kloke mennesket»).

Menneskets plass i naturen

Menneskets plass i naturen har fra oldtiden av vært et stridstema. I mange religioner, eksempelvis åsatru, gresk mytologi, kristendom og islam blir mennesket beskrevet som en skapning som er skapt (eller har oppstått) spesielt og løsrevet fra den øvrige naturen. Likevel er likhetene med andre levende organismer ikke til å overse, og allerede Aristoteles grupperte mennesket i dyreriket.

Linné plasserte i sitt verk *Systema Naturae* menneskene blant herredyrene (primater), i samme biologiske slekt som sjimpanse og orangutang. Denne plasseringen var omstridt i hans samtid, men på forespørsel fra biskopen i Uppsala, skrev han: *Jeg kan ikke se at det er noen generiske forskjeller*. Med «generisk» viste han til de egenskapene som skiller en slekt (*genus* på latin) fra en annen. Ideen om mennesket som en primat har holdt stand også i lys av de siste to hundre års forskning. Med Charles Darwins evolusjonsteori fikk man for første gang en etterprøvbar teori om stamtrær og slektskap, og menneskets fortid er i dag ganske godt beskrevet gjennom fossilfunn.

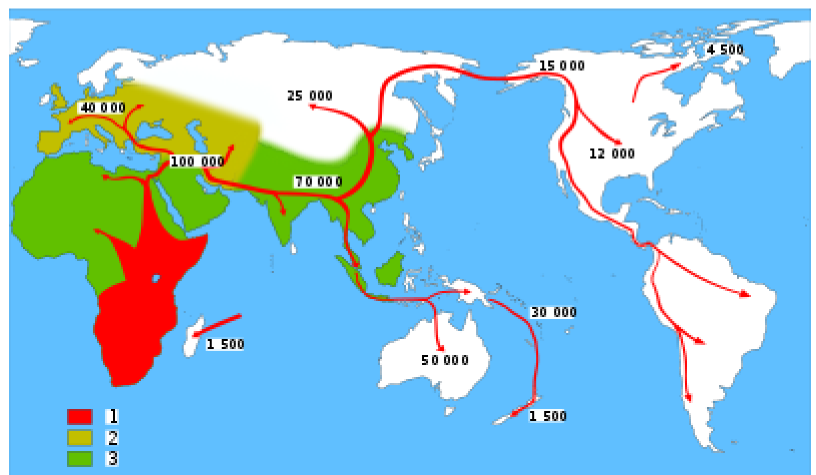
Klassifikasjon

- Rike: Animalia (dyreriket)
  - Rekke: Chordata (ryggstrengdyr)
    - Klasse: Mammalia (pattedyr)
      - Orden: Primates (primater)
        - Familie: Hominidae (store aper)
          - Slekt: *Homo* (menneskeslekten)
            - Art: *H. sapiens* (menneske)
              - Underart: *H. s. sapiens* (det moderne mennesket)

Menneske hører også med i en rekke grupper som faller mellom de formelle kategoriene, slik som infraordenen høyere aper, underklassen placentale pattedyr, overklassen amniondyr, overrekken deuterostomier, gruppene opisthokonter og eukaryoter.

Spredning av mennesker

Menneskeaper

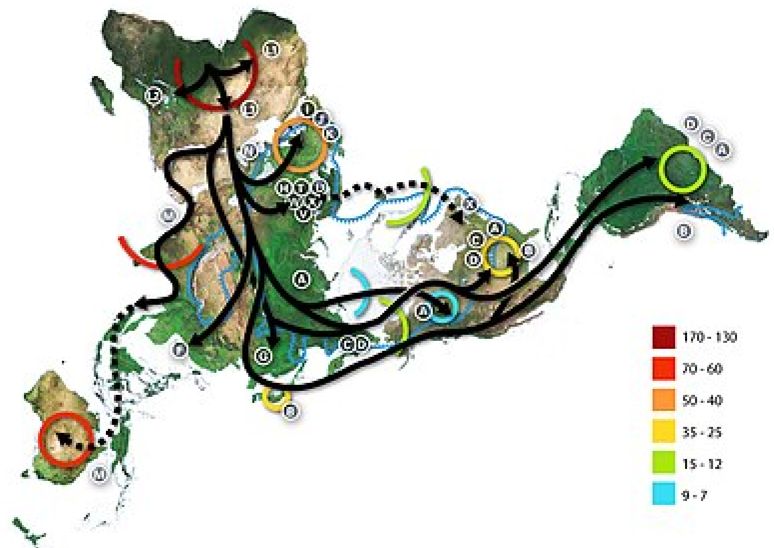

Kart som viser hovedtrekkene i spredning av moderne menneske fra Afrika.[8] Rød farge angir *Homo sapiens sapiens*, oransje neandertalere og grønn *Homo erectus*. Tallene viser hvor lenge siden menneskene først ankom forskjellige områder. Siden dette kartet ble laget i 2000, har det skjedd en stor utvikling i forståelsen av menneskenes vandringer

Blant menneskeapene er sjimpanser menneskets nærmeste slektninger. Inntil for om lag 12 millioner år siden delte menneskene sin evolusjonære historie med sjimpansene og gorilla. Mennesket og sjimpansene har hatt en komplisert artsdannelsesprosess fra 8 til 4 millioner år siden, der populasjoner ser ut til å ha skilt lag for så å blande seg igjen i flere omganger.[9] Etter dette «skilte de lag», dvs. at menneskene fikk en stamform som de ikke deler med andre menneskeaper. Det finnes flere fossiler som er kandidat til stamformen til menneske og sjimpanser, men disse er svært fragmentariske og det er per i dag usikkert nøyaktig hvem som representerer våre forfedre, sjimpansens forfedre og utdødde sidegreiner. Det finnes derimot godt med fossilt materiale fra utdødde arter som står nærmere mennesker enn andre aper, slik som *Australopithecus afarensis* og *Homo erectus*.

Noen av disse er utdødde sidegrener, som vil si at de ikke etterlot seg avkom som har overlevd til i dag. Andre er menneskenes direkte stamformer. Disse er ikke i egentlig forstand «dødd ut» (fordi de jo har etterlatt seg avkom), men har gjennomgått så store endringer at de ikke lenger er gjenkjennelige, såkalte krono-arter. For mange av disse fossile artene er imidlertid statusen usikker. Det vil si at man ikke med sikkerhet vet om de representerte en sidegren, eller om de kan ha bidratt med avkom til nåtidens menneskeart. Hva som har utgjort arter og hva som bare har vært variasjoner innfor en gruppe er også

usikkert.

Tilsvarende kart basert på mitokondrie-DNA. Tallene er tusen år, bokstavene viser til forskjellige genetiske markører.

Førmennesker (*Australopithecus*)

Noen av *Australopithecus*-artene, som levde for 4,2–1,2 millioner år siden, er f.eks. med sikkerhet sidegrener (bl.a. *A. boisei* og *A. robustus*), andre kan ha vært menneskenes stamformer (bl.a. *A. anamensis* og *A. afarensis*). De mindre robuste *A. afarensis* og *A. africanus* er vanligvis regnet som de linjene som leder til slekten menneskeslekten. Slekten *Homo* oppsto med bruk av de første steinredskapene for rundt 2,5 millioner år siden, men *Australopithecus* fortsatte å eksistere. De yngste restene vi kjenner av denne slekten er rundt 1,2 millioner år gamle.[10]

Mennesker (*Homo*)

Gjennom tidene har det vært flere teorier om det moderne menneskets opprinnelse. I dag er de fleste forskere enige om at moderne *Homo sapiens* ble utviklet på den afrikanske savannen for mellom 200 000 og 150 000 år siden. For om lag 100 000 år siden vandret grupper ut fra Afrika og spredte seg, først i tropiske strøk, og for kanskje så mye som 70 000 år siden begynte de også å besette kaldere områder. I prosessen delvis fortrengte de, delvis blandet seg med tidligere utvandringsbølger (neandertalere, denisovere, *Homo erectus*).[11] Mennesket nådde polare områder for rundt 15 000 år siden og nådde derved de amerikanske kontinentene via Sibir. I dag er mennesket naturlig utbredt på alle kontinenter utenom Antarktis. Etter hvert som mennesket spredte seg, fortrengte det de tidligere menneskeartene, neandertalere i Europa, Mapa-folket i Asia, *Homo erectus* i Sørøst-Asia og *Homo floresiensis* på øya Flores.

Den første representanten for nåtidsmennesket er i Europa Cro-Magnon-mennesket, oppkalt etter et funnsted i Frankrike. Der fant man de første restene etter disse menneskene i 1868. Cro-Magnon spredte seg trolig inn i Europa for omkring 40 000 år siden.

Menneske (*H. sapiens*)

Man regner i dag med kun én nålevende underart av mennesket, nåtidsmennesket *Homo sapiens sapiens*. Utdødde underarter inklinderer *Homo sapiens idaltu*, funnene fra Omo og skjelettene fra Qafzeh-hulen i Israel. Det eksisterer imdlertid ikke en enhetlig taxonomi som alle er enige i.[12][13]

Tidligere delte antropologer mennesket inn i raser, men det har man sluttet med (se menneskeraser). Menneskelig variasjon eksisterer (se menneskets kropp), men av politiske og etiske årsaker, spesielt på grunn av misbruk av rasebiologien på første halvdel av 1900-tallet, har man altså sluttet med å dele inn mennesket i annet enn etnisitet.

Referanser

1. ^ Global Mammal Assessment Team. 2008. *Homo sapiens (https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2008.RLTS.T136584A4313662.en)*. The IUCN Red List of Threatened Species 2008: e.T136584A4313662.
2. ^ Goodman M, Tagle D, Fitch D, Bailey W, Czelusniak J, Koop B, Benson P, Slightom J (1990). «Primate evolution at the DNA level and a classification of hominoids». *J Mol Evol*. 30 (3): 260 – 6. PMID 2109087.
3. ^ Myers, P., R. Espinosa, C. S. Parr, T. Jones, G. S. Hammond, and T. A. Dewey. 2017. The Animal Diversity Web (online). Accessed at http://animaldiversity.org.
4. ^ The Smithsonian Institution, Human Origins Program (http://www.mnh.si.edu/anthro/humanorigins/ha/sap.htm) Arkivert (https://web.archive.org/web/20071015030431/http://www.mnh.si.edu/anthro/humanorigins/ha/sap.htm) 15. oktober 2007 hos Wayback Machine.
5. ^ «World POPClock Projection». U.S. Census Bureau, Population Division/International Programs Center. Besøkt 27. april 2010.
6. ^ Colbert, E. H. (1969): Evolution of the Vertebrates, John Wiley & Sons Inc (2. utgave)
7. ^ Romer, A.S. & Parson, T.S (1986): The vertebrate body. 6. utgave (internasjonal utgave), Sauders Colledge Publishing, USA, 679 sider. ISBN 0-03-910754-X
8. ^ Burenhult, Göran: *Die ersten Menschen*, Weltbild Verlag, 2000. ISBN 3-8289-0741-5
9. ^ Patterson, N., D. J. Richter, S. Gnerre, E. S. Lander, & D. Reich (2006): Genetic evidence for complex speciation of humans and chimpanzees. *Nature* no 441, side 1103–1108
10. ^ «Paranthropus robustus». *Human Evolution Research*. Smithsonian National Museum of Natural History. Besøkt 27. januar 2016.
11. ^ Veeramah, K.R.; Hammer, M.F. (4. februar 2014). «The impact of whole-genome sequencing on the reconstruction of human population history». *Nature Reviews Genetics*. 15 (3): 149–162. doi:10.1038/nrg3625. Besøkt 27. januar 2016.
12. ^ Dawkins (2005). «Archaic homo sapiens». *The Ancestor's Tale*. Boston: Mariner. ISBN 0-618-61916-X.
13. ^ Barker, Graeme (1 January 1999). «Companion Encyclopedia of Archaeology». Routledge – via Google Books. Sjekk datoverdier i `|dato=` (hjelp)

Eksterne lenker

- (en) *Kategori:People* – bilder, video eller lyd på Wikimedia Commons